

SISSIRADISTIT

Tiedustelijan tärkein tuki

Radiotiedustelutoiminta alkoi Suomessa jo ennen sotia, jolloin se keskittyi muiden valtioiden radioliikenteen tiedusteluun kiinteällä kalustolla. Sissiradistikoulutus puolestaan alkoi vuonna 1941, kun puolustusvoimat sai ensimmäisen kannettavan HF-radiokaluston käyttöön. Nykyään radisteja koulutetaan useissa joukko-osastoissa, mutta pätevistä kouluttajista alkaa olla pulaa.

Teksti: Helena Immonen
Taitto: Johanna Paasikivi

TALVINEN metsä tarjoaa lumipukuihin pukeutuneille radisteille hyvän suojapeiton: partion tukikohdan huomaa vasta, kun on jo sen kohdalla. Tarkka korva olisi saattanut kuulla hiljaista kuiskuttelua puiden takaa, mutta muutoin taistelijat ovat melko huomaamattomia – ja lumi vaimentaa äänetkin tehokkaasti.

Tarkistuskierroksella oleva kersantti **Samu Heikkinen** huomaa kylmyyden karkottamiseksi sytytetty kynsitulet ja toruu varusmiehiä tiukasti, mutta leppoisalla otteella. Tulen tekeminen on ollut ehdottomasti kiellettyä.

Toruista päästään nopeasti yli, sillä radisteilla on tehtävä kesken: heidän on saatava HF-yhteys tukiasemalle. Se ei ole toistaiseksi onnistunut.

Nuori kersantti neuvoo kärsivällisesti vielä kokemattomia varusmiehiä. Yhteyden saaminen on aktiivista toimintaa – kuten antennin muuttamista, vasta-aseman vaihtoa tai eri lähetelajien kokeilua – ei odottelua, hän huomauttaa. Se saa radisteihin vauhtia. Heti muutama taistelija tarttuu dipoliantenniin ja ryhtyy säätämään mittaa ja suuntaa. Säätöjen jälkeen viesti lopulta menee läpi.

Alikersantti **Eveliina Rytönen** pitää radistikoulutuksen monipuolisuudesta ja kehuu joukkuetovereiden kesken vallitsevaa hyvää ryhmähenkeä.

Radistit ovat melkein koulutuksensa puolesta välissä. Tässä vaiheessa heidän tulisi hallita muun muassa HF-radioiden ja päätelaitteiden käyttö, sähkötyös, viestiliikenneperusteiden käyttö, tukiasemakalusto, salaaminen ja HF-tukiradioaseman johtamisen perusteet. Kun he pian siirtyvät Kainuun prikaatin viestipataljoonasta rajajääkärikomppaniaan Onttolaan, edessä on tiedustelutoiminnan oppimista ja harjaantumista omaan sodan ajan tehtävään.

SUOMALAISEN radiotoiminnan isänä pidetään **Reino Hallamaata**, joka jo nuorena alikersanttina vuonna 1919 kuunteli neuvostomeroivomien salattua viestiliikennettä. Hän sai selvitettyä Neuvostoliiton salauskielen, ja siitä sai suomalainen radiotiedustelu alkunsa. Hallamaasta tuli arvostettu radiotiedustelun asiantuntija, joka jatkoi sinnikästä kehitystyötä radiotiedustelun parissa. Talvisodassa hän toimi tiedustelutoimiston päällikkönä, ja jatkosodassa jo Päämajan Radiopataljoonan komentajana.

Ensimmäinen kannettava HF-radiokalusto, Kyynel, saatiin puolustusvoimien käyttöön jatkosodan aikana vuonna 1941. Kannettava HF-radio antoi uusia mahdollisuuksia kaukopartiotoimintaan, joka olikin merkittävässä osassa jatkosodan tiedustelutoiminnassa.

Tekniikka ja kalusto ovat sota-ajoista kehittyneet, mutta HF-ra-

diotaajuudet ja niiden toiminta sekä sähkötyös ovat pysyneet ennallaan. Puolustusvoimat otti 2000-luvun alussa käyttöön digiradiokaluston, joka mahdollistaa muun muassa automaattisen linkin muodostuksen ja data-viestimahdollisuudet. Maavoimien radistit käyttävät LV641-radiota, jonka rinnalla toimii myös vanhempi analoginen LV665. Uuden tekniikan myötä sähkötyös sanoman lähetyksimuotona muuttui harvinaisemmaksi.

Kaksikymmentä vuotta radistikouluttajana toiminut yliluutnantti **Vesa Valkeasuon** mukaan sähkötyös on kokonaisuutena vähentynyt, mutta hän ei näe sen käyneen tarpeettomaksi. Vaikka sähkötyöstä ei enää käytetä esikuntien välisessä yhteydenpidossa, on se tiedustelujoukoilla varamenetelmänä edelleen käyttökelpoinen esimerkiksi silloin, jos osa viestilaitteista menee epäkuuntoon. Sanomat kyetään salaamaan ilman elektronisia apuvälineitä. Sähkötyös on myös häiriösitoinen lähetelaji.

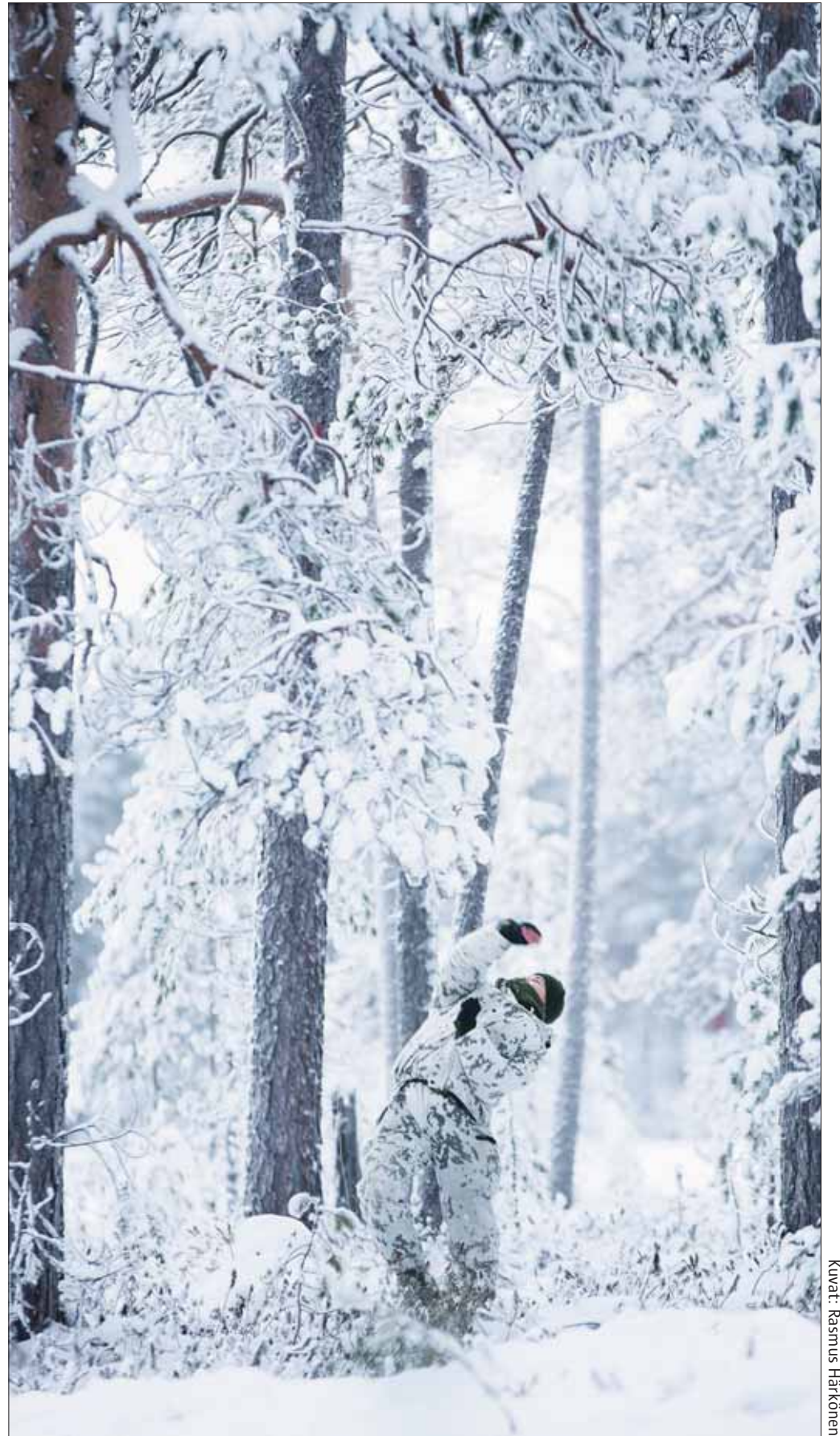
Sähkötyksen vähenemiseen on vaikuttanut myös ammattitaitoisten kouluttajien puute, koska sotakouluissa ei henkilökunnalle opeteta sähkötystä. Kouluttajat ovat käytännössä opiskelleet työn ohessa tai sitten on valmis pohja varusmiesajalta, kuten itselläni Karjalan prikaatista vuodelta 1988, Valkeasuon selventää.

Palvelusaikojen muutos on myös vaikuttanut, sillä vuosikin on lyhyt aika sähkötyksen opiskeluun kaiken muun opittavan ohessa. Vain pisin palvelusaika mahdollistaa tämän.

Maavoimissa annetaan sähkötyksen sisältävää radistikoulutusta Kainuun prikaatissa, Jääkäriprikaatissa, Porin prikaatissa ja Karjalan prikaatissa. Ilman sähkötystä radisteja koulutetaan lisäksi Utin jääkärirykmentissä ja Kaartin jääkärirykmentissä.

Aiemmin osa radisteista palveli miehistössä, vaikka kaikilla palvelusaika oli 330 vuorokautta. Vuonna 1998 tuli muutos, että kaikki radistit saavat johtajakoulutuksen.

RADISTIKOULUTTAJANA aloittaessaan Valkeasuon oppi käytännön tekemisen ja koulutusten sisällöt käytännössä puhtaasti vanhemmilta kouluttajilta. Nythän kantaa huolta siitä, miten osaaminen ja ammattitaidon taso saadaan säilymään tulevaisuudessa. Esimerkiksi koulutusnormit eivät siirrä uusille kouluttajille niin kutsuttua hiljaista

Dipoliantennin säätäminen oikealle korkeudelle vaatii joskus tarkkaa heittokättä.

tietoa, jota opitaan vanhoilta konkareilta.

Pahin puute on se, ettei ole tiedon siirtymistä vanhoilta kouluttajilta uusille samassa mittakaavassa kuin ennen, Valkeasuon pohtii.

Työolosuhteet, arvostus ja palkkaus eivät kannusta nuoria jäämään pysyvästi kenttätöihin. Omalta osaltani tässä tehtävässä on aina parasta ollut erinomainen ja motivoitunut varusmiesjoukko.

Maavoimien esikunnan koulutus-

taman vuoden takaisesta. Ennen radisteja valittiin ainoastaan kesän saapumiserästä, nyt molemmista.

RADISTIKOULUTUS kuuluu viestiaselajiin, vaikka käytännössä kaikki radistit sijoitetaan tiedustelujoukkoihin. Kainuun prikaatin radistien HF-radiokoulutus tapahtuu Pohjois-Suomen viestipataljoonassa, jossa he käyvät aliupseerikurssin radistilinjalta. Valmistuttuaan aliupseerikurssilta suurin osa radisteista

– Aina kun tulee puhetta siitä, millaista on olla radisti, niin tulee hymy huulille. Koulutus on monipuolinen ja meillä on hyvä porukka ja esimerkilliset kouluttajat, Rytönen kertoo.

Meneillään olevaa harjoitusta Rytönen kuvailee sekä hauskaksi että vähäuniseksi.

Partiovuorossa saattaa olla niin, ettei tule yhteyksiä, niin totta kai se turhauttaa. Mutta sitten pitää toimia ja kokeilla eri kautta yhteyksiä. Onneksi meitä on monta partiosta, niin voijakaa tehtäviä. Osa laittaa antenni ja osa laittaa ruokaa.

Radisti on tiedustelupartion radiotaistelija, joka vastaa partion yhteydestä ylempään komentoportaaseen. Pitkillä kaukopartioitehtävillä HF-radio on käytännössä ainoa keino saada yhteys tukiasemalle, sillä lyhyen matkan VHF-radioaallot eivät kanna juuri 30 kilometriä pidemmälle. Niin kauan kuin tiedustelutoimintaa tarvitaan, tarvitaan siis myös radisteja.

Tiedusteluryhmä ilman radioyhteyksiä on kuin komposti: syö taistelumuonaa ja käy tyhjentämässä, Valkeasuon toteaa pilke silmäkulmassa.

Tiedusteluryhmä ilman radioyhteyksiä on kuin komposti: syö taistelumuonaa ja käy tyhjentämässä.

ohje viestiaselajissa määrittää radistien osaamisvaatimukset, mutta ei anna tarkempia ohjeita koulutuksen suunnitteluun tai toteutukseen. Kuitenkin radistikoulutus nähdään edelleen tärkeänä: esimerkiksi Kainuun prikaatissa radistikoulutettavien määrä on tuplaantunut muu-

siirtyä rajajääkärikomppaniaan Onttolaan, jossa he saavat jatkokoulutuksen.

Alikersantti **Eveliina Rytönen** kiinnostui radistikoulutuksesta alun perin juuri koulutuksen haastavuuden ja Rajavartiolaitoksen tarjoaman fyysisyyden vuoksi.

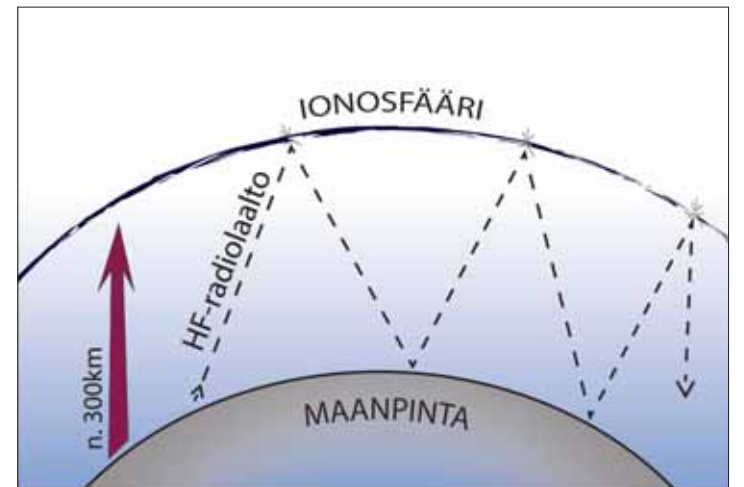

Radistit säätävät antennia saadakseen yhteyden tukiasemalle. Hetken kuluttua viesti meneekin läpi.

Harjoituksessa kierretään vuorotellen partiossa ja tukiasemalla. Kuvassa varusmies suorittamassa päivystysvuoroaan tukiasemalla.

Näin HF-radio toimii:

- Radioaallot ovat sähkömagneettista säteilyä, joiden välityksellä voidaan esimerkiksi välittää radio- ja tv-lähetyksiä tai käyttää matkapuhelinta.
- HF-radioaallot ovat välillä 3–30Mhz.
- HF-radioaaltoja on lyhyitä pinta-aaltoja (noin 50 km) ja avaruusaaltoja, joilla voi saada yhteyden toiselle puolelle maapalloa.
- HF-radioaallot heijastuvat ilmakehän yläosassa olevasta ionosfääristä takaisin maan pinnalle. Heijastumista voi tapahtua myös useampaan kertaan edestakaisin.
- HF-avaruusaaltoyhteyden saamiseen vaikuttaa erityisesti radiokeli eli auringon aktiivisuus, joka vaihtelee eri vuosina, vuoden- ja vuorokauden aikoina.

Kuva: SA-Kuva

Naisradisti ottamassa vastaan sanomaa vuonna 1944.

Naisradisteja jo talvisodassa

SOTA-AIKANA LOTAT antoivat merkittävän panoksen myös radiotiedustelun parissa. Ensimmäinen nainen palkattiin radiotiedusteluun jo vuonna 1935, ja talvisodassa naisia määrättiin radiotiedusteluorganisaatioon. Keväällä 1941 naisia oli jo noin neljäsosa koko radiotiedusteluorganisaation henkilökunnasta.

Lottajärjestö koulutti lottia muonitus-, lääkintä-, toimisto- ja viestitystehtäviin. Viestitehtävissä palveli noin 27 prosenttia Päämajan Radiopataljoonan lotista, joita oli yhteensä 290.

Viestityslotat saivat koulutuksen puhelin- ja viestikeskuksissa erilaisten viestivälineiden, kuten kaukokirjoittimen, käyttöön. Radistilotat koulutettiin puolestaan sähköttäjiksi radioasemille: Tuusulan Lottaopistolla järjestettiin noin kaksi kuukautta kestäviä radistikursseja. Venäjän kielen taitoisia lottia oli noin kaksi prosenttia, ja heitä tarvittiin erityisesti.

Yksi tunnetuimmista radiotiedustelun lotista oli Siiri Kylmänoja, joka osallistui muun muassa Stella Polaris -operaatioon. Siirin, lempinimeltään Sipsu, tehtäviin kuului muun muassa Hell-lennättimen ja Enigma-salauslaitteen käyttöä.

Lähde: Sanomansieppaaja ja koodinmurtaja – Suomen radiotiedustelu sodassa (Lauri Lehtonen, Timo Liene, Ohto Manninen)